

Nagarjuna's Verzen van het Midden

Inhoud

Toewijding.....	2
Zintuigen (3).....	3
Aggregaten (4).....	4
Elementen (5).....	5
Uiterste tijdsgrenzen (11).....	6
Lijden (12).....	7
Verandering (13).....	9
Verbinding (14).....	10
Essentie (15).....	11
Daden en hun vruchten (17).....	13
Het zelf en de dingen (18).....	17
Tijd (19).....	19
Ontstaan en vergaan (21).....	20
Tathagata (22).....	23
Vier edele waarheden (24).....	25
Nirvana (25).....	29
Twaalf schakels (26).....	32
Naschrift.....	33

Toewijding

Ik buig voor Boeddha

Die onderlinge verwevenheid onderwijst

(Geen dood, geen geboorte,

Geen vernietiging, geen eeuwigheid,

Geen aankomst, geen vertrek,

Geen identiteit, geen verschil)

En standpunten afzwakt.

onderlinge verwevenheid, onderling afhankelijk co-ontstaan, pratitya samutpada

Dood en geboorte enz. zijn geen essenties en bestaan niet onafhankelijk van elkaar. Dit wordt later uitgelegd (bv. hoofdstukken 14 en 21).

standpunten, conceptuele constructies, prapañca. De vrede ligt voorbij het grijpen naar conceptuele constructies (hoofdstuk 25).

Zintuigen (3)

Zien, horen, ruiken
Proeven, aanraken, en de geest
Zijn de zes zintuigen.
Hun objecten zijn zichtbare vormen,
enzovoort.

Het zien ziet zichzelf niet.
Hoe kan iets dat zichzelf niet ziet
iets anders zien?

Het zien ziet niets
En niet-zien ziet zeker niets.
En dat geldt ook voor de ziener.

Los van het zien bestaat er geen ziener.
Los van de ziener bestaat er geen zien.
Hoe kan je iets zien en wat zou je zien
Zonder ziener?

Omdat ogen en vormen niet onafhankelijk
bestaan
Bestaan bewustzijn, contact, gevoel en
begeerte ook niet,
Evenals grijpen, wording, geboorte,
ouderdom en dood.

Zieners die vormen zien verklaren
Toehoorders die geluiden horen,
Proevers die smaken proeven,
Ruikers die geuren ruiken,
Voelers die vormen voelen
En denkers die gedachten denken.

*Perceptie is een belangrijk thema in het
boeddhisme. De geest wordt er als het
zesde zintuig beschouwd. In de rest van
het gedicht wordt "zien" als voorbeeld
voor alle zes zintuigen gebruikt. Zien
(perceptie) is het proces waarbij de mens
(subject) met een oog (orgaan) een
zichtbare vorm (object) ziet.*

Het zien kan niet onafhankelijk bestaan.

De ziener kan niet onafhankelijk bestaan.

*Wat gezien wordt is niet onafhankelijk van
ziener en zien. Visuele perceptie is een
relationeel proces.*

*Als het zien niet onafhankelijk bestaat
geldt dat ook voor de overige zintuigen en
dat wat er mee waargenomen wordt (met
als voorbeeld enkele van de twaalf
schakels, zie hoofdstuk 26).*

*Wederzijdse afhankelijkheid van subject,
perceptie en object geldt voor alle zes
zintuigen.*

Aggregaten (4)

Zonder een pupil
Is er geen oog.
En zonder het oog
Is er geen pupil.

Zonder de pupil
Zou het oog niet bestaan.
Buiten het oog
Kan de pupil niet bestaan.

Bestond het oog uit zichzelf (of niet)
Dan was de pupil overbodig.
Een pupil zonder oog is zinloos.
Het is dus ongepast om over
De essentie van het oog te denken.

Ik kan niet zeggen,
"Het oog is als de pupil"
Noch kan ik zeggen,
"Het oog is iets anders."

Gevoelens, percepties,
Drijfveren, bewustzijn en stof
Zijn als het oog,
In ieder opzicht.

Leegte valt niet
Te betwisten
Of te weerleggen.

Volgens het boeddhisme bestaat onze ervaring uit vijf aggregaten (skandha's), te weten rupa (vorm, stof, materie), vedana (gevoel), samjñā (perceptie), samskara (drijfveren, wilsimpulsen) en vijñāna (bewustzijn). Nagarjuna onderzoekt in dit hoofdstuk of de aggregaten een onafhankelijk en onvergankelijk bestaan kennen. Nagarjuna bespreekt eerst rupa (materie) tezamen met de oorzaken van materie. Om het beeld duidelijker te maken heb ik hier een oog (vorm) en haar onderdeel pupil (een oorzaak van de vorm) gebruikt. Dit naar het voorbeeld van Batchelor met lichaam en lichaamsdelen.

Het oog is dus afhankelijk van de pupil.
Materie is afhankelijk van haar oorzaken,
en dus leeg.

De overige aggregaten zijn ook leeg - net
als het oog kennen ze geen onafhankelijk
bestaan.

Als je beweert dat vorm niet leeg is, dan
zou het dus een onafhankelijk bestaan
kennen. In dit hoofdstuk wordt nu juist
bewezen dat vorm afhankelijk is van haar
oorzaak. Vorm is dus afhankelijk en dus
leeg.

Elementen (5)

Vóór de uitgestrektheid die haar beschrijft,
Bestaat er geen ruimte.
Zou ruimte ontstaan vóór haar kenmerken,
Dan zou zij - hoe onmogelijk! - ontstaan
zonder kenmerken.

Ruimte zonder uitgestrektheid
Heeft nooit bestaan.
Niets ontbeert aan kenmerken -
Waar komen die kenmerken dan vandaan?

Uitgestrektheid ontstaat niet in de ruimte,
Noch in een ruimte zonder kenmerken.
Noch in iets anders.

Als uitgestrektheid niet verschijnt,
Dan kun je ruimte niet veronderstellen.
Zonder ruimte
Bestaat haar uitgestrektheid ook niet.

Dus is er geen ruimte
En geen uitgestrektheid
Noch enig ander ding
Behalve ruimte en haar uitgestrektheid.

Als er geen dingen bestaan,
Wat is dan "niet-bestaand"?
Los van bestaande en niet-bestaande dingen,
Wie kent er "bestaand" en "niet-bestaand"?

Ruimte is niet iets
En niet niets.
Niet gekenmerkt en niet zonder kenmerken.
Evenzo aarde, water, vuur, lucht en
bewustzijn.

Dwazen zien de dingen
Als iets en niets
En missen zo
De wereldvrede.

*Het boeddhisme onderscheidt zes
elementen: aarde, water, vuur, lucht, ruimte
en bewustzijn. Dit hoofdstuk onderzoekt
dingen en hun eigenschappen. Is het mogelijk
om dingen en gebeurtenissen te splitsen in
onafhankelijke eigenschappen? Of in
onafhankelijke elementen? Of is alles leeg -
afhankelijk van elkaar? Ruimte is het
voorbeeld dat Nagarjuna gekozen heeft.*

*Als voorbeeld van een kenmerk heb ik
uitgestrektheid genomen. De idee om een
voorbeeld van een eigenschap op te nemen
komt van Batchelor ("lack of obstruction as a
property of space").*

*Een ding (ruimte) en haar kenmerken
(uitgestrektheid) kennen geen onafhankelijk
bestaan. Er is volgens de laatste twee regels
ook geen ander ding of eigenschap die een
ding met deze eigenschap kunnen
vervangen.*

*Nagarjuna veralgemeniseert de conclusie uit
het vorige vers. De eigenschappen
"bestaand" en "niet bestaand" zijn net zo
afhankelijk als alle andere eigenschappen en
dingen.*

*Als je de dingen en hun kenmerken
objectiveert en ernaar grijpt dan ga je voorbij
aan de vrede.*

Uiterste tijdsgrenzen (11)

Gevraagd naar het begin,
Zei de grote Wijze:
Samsara is grenzeloos
En dus zonder begin of einde.

Hoe kan er een midden zijn
Als er geen begin of einde bestaat?
"Voor" en "na" en "tijdens" zijn
Ongeschikte begrippen.

Met geboorte voorheen en de dood nadien,
Zou geboorte onsterfelijk zijn.
Met dood voorheen en geboorte er na,
Zouden ongeborenen sterven.

Geboorte, ouderdom en dood
Kunnen niet tegelijkertijd bestaan.
Borelingen zouden stervenden zijn,
En zowel geboorte als dood zonder oorzaak.

Als verleden, heden en toekomst niet
Kunnen bestaan,
Waarom ben je dan gefixeerd door
Geboorte, ouderdom en dood?

Samsara, oorzaak en gevolg,
Een kenmerk en het gekenmerkte,
Gevoel en voeler, alle dingen -
Zijn zonder begin.

Volgens de Wijze (Boeddha) is een aantal metafysische vragen onbeantwoordbaar: b.v. de vraag naar het begin of einde van de wereld of van ons bewustzijn. Samsara is de kringloop van leven en dood, ons normale dagelijkse bestaan.

Het is volgens Nagarjuna onzinnig om begin en einde te verabsoluteren. Als je het bestaan van de dingen een absoluut begin of einde toekent is het alsof je ze een essentie toekent. Nagarjuna probeert juist aan te tonen dat alles zonder essentie maar wederzijds afhankelijk en leeg is.

En dat geldt ook voor onze arbitraire conventies over de tijd. Op welk moment wordt een mens geboren? Tijdens de gemeenschap, de bevruchting, bij 24 weken, de eerste weeën, de bevalling, de eerste ademtocht, het eerste woord ...? En wanneer sterft een mens? En zijn deze vragen niet net zo moeilijk te beantwoorden voor ons hele bestaan in samsara?

Lijden (12)

Sommigen zeggen dat lijden zichzelf voortbrengt,
Of door een ander wordt veroorzaakt, of door beiden,
Of dat zij zonder oorzaak ontstaat.
Lijden is niet iets dat veroorzaakt wordt.

Als lijden zichzelf voortbrengt,
Dan zou het niet afhankelijk ontstaan.
Toch is dit lijden afhankelijk
Van mijn lichaam en geest.

Ware mijn lijden anders dan mijn lichaam en geest,
Of mijn lichaam en geest anders dan mijn lijden,
Dan zou dit lijden niet door zichzelf veroorzaakt worden
Maar door iets anders.

Als lijden door mijzelf werd veroorzaakt -
Wie zou mijn persoon zijn
Die dit lijden veroorzaakt,
Maar zelf vrij van lijden is?

Als lijden door een ander werd veroorzaakt -
Wie zou mijn persoon zijn
Die dit lijden van een ander ontvangt,
Maar zelf vrij van lijden is?

Als lijden door een ander werd veroorzaakt -
Wie zou die andere persoon zijn
Die dit lijden aanricht,
Maar zelf vrij van lijden is?

Lijden wordt dus niet door zichzelf veroorzaakt.
Maar hoe wordt lijden veroorzaakt door de ander?
Als lijden door een ander werd veroorzaakt,
Dan werd dit lijden immers door een ander zelf veroorzaakt.

Lijden wordt niet door zichzelf gemaakt
Want niets veroorzaakt zichzelf.
Als de ander zichzelf niet maakt,
Hoe kan de ander dan lijden veroorzaken?

"Alles is lijden" is de eerste edele waarheid van Boeddha. Dit eerste vers somt vier mogelijke oorzaken van lijden op (uit zichzelf, door iets anders, door beiden, of uit het niets). Nagarjuna stelt dat lijden niet veroorzaakt wordt. Dat is een logisch gevolg van eerdere hoofdstukken (1, 7), waarin hij stelt dat oorzaken leeg zijn en in die zin niet bestaan. Met oorzaken bedoelt Nagarjuna dingen die een essentieel vermogen hebben om een effect teweeg te brengen. Oorzaken zijn niet identiek, noch inherent verschillend van hun effect. Dit soort oorzaken bestaat volgens hem niet. Conditie bestaan wel. Conditie zijn dingen die onderling afhankelijk zijn van andere dingen en die deze dingen kunnen verklaren (Garfield p104).

Als lijden uit zichzelf zou ontstaan, dan was het onafhankelijk van mijn begeerte en dus in tegenspraak met de tweede edele waarheid ("Lijden wordt veroorzaakt door begeerte."). Lijden kan dus niet uit zichzelf ontstaan.

Het is mogelijk zijn dat lijden door iets anders wordt veroorzaakt. Maar een essentiële en echte oorzaak moet verschillen van degene die lijdt. Welk deel van mijn persoonlijkheid is vrij van lijden en kan toch mijn lijden veroorzaken? Lijden wordt dus niet door mijzelf veroorzaakt.

Of: welk deel van een anders persoonlijkheid is vrij van lijden en kan toch mijn of haar eigen lijden veroorzaken? Lijden wordt dus niet door een ander veroorzaakt.

Als lijden door jou en mij wordt veroorzaakt,
Dan zijn wij beiden de oorzaak.
Niet door mijzelf, noch door jou,
Kan lijden dan zonder oorzaak zijn?

Lijden is net als kruiken en rollen katoen.
Ook zij worden niet door zichzelf,
Door anderen, door beiden,
Of door niemand veroorzaakt.

*Lijden wordt niet door mijzelf en door een
ander veroorzaakt. Noch is lijden zonder
oorzaak.*

*Alle vier mogelijkheden zijn onhoudbaar.
Lijden wordt niet veroorzaakt, maar ontstaat
in onderlinge afhankelijkheid. Dat geldt niet
alleen voor lijden, maar voor alle dingen zoals
kruiken en rollen katoen. De idee om kruiken
en rollen katoen als voorbeeld te gebruiken is
naar Nagarjuna's hoofdstuk 10, vers 15 en
Batchelor. Nagarjuna vervangt oorzaak en
gevolg door een beroep op wederzijds
afhankelijke condities.*

Verandering (13)

De Gezegende heeft gezegd dat
Alles wat veranderlijk is, onwaar is.
Samengestelde factoren zijn allen
veranderlijk
Daarom zijn ze onwaar.

Als het veranderlijke onwaar is,
Wat is er dan veranderlijk aan?
Wat de Gezegende vertelde is
Een volkomen illustratie van leegte.

Dingen hebben geen eigen aard
Want je kunt ze zien veranderen.
Er is niets zonder eigen aard
Want alles is leegte.

Als dingen geen eigen aard hebben
Wat verandert er dan?
Als dingen wel een eigen aard hebben
Hoe zouden ze dan kunnen veranderen?

Dit ding kan niet zelf veranderen,
Een ander ding ook niet.
Omdat een jonge man niet oud wordt,
En een oude man ook niet oud wordt.

Als iets zelf veranderde,
Dan zou melk zelf boter zijn.
Maar boter zijn is natuurlijk
iets anders dan melk zijn.

Als er ook maar een spoor van niet-leegte
bestond,
Dan zou er een spoor van leegte bestaan.
Als er geen spoor van niet-leegte bestond,
Hoe kon de leegte dan iets zijn?

Boeddha zegt dat leegte
Het opgeven van alle meningen is.
Zij die geloven in leegte
Zijn onverbeterlijk.

De oorspronkelijke titel is "samengestelde factoren" (samskara's). Dat zijn fenomenen die uit andere fenomenen zijn opgebouwd of fenomenen die afhankelijk zijn van condities (dus geconditioneerd zijn). Voor fenomeen kan je lezen: ding, gebeurtenis, gedachte, enz. Samenstellingen behoren per definitie tot de alledaagse werkelijkheid. Vanuit een absoluut standpunt zou je immers het verschil tussen hun componenten niet kunnen zien (hoofdstuk 4,5,14). De conventionele, alledaagse werkelijkheid is verraderlijk als je de leegte niet kunt zien.

De kern van het hoofdstuk gaat over verandering. Nagarjuna stelt dat dingen geen essentie hebben omdat ze aan verandering onderhevig zijn. Een opponent (cursief gedrukt) vraagt zich vervolgens af wat er dan kan veranderen. En of leegte niet de essentie van alle dingen is.

Iets met een eigen aard (dus onafhankelijk en permanent) kan niet veranderen. Net als een jonge man, die per definitie jong is en niet oud kan worden (anders was hij immers geen jonge man meer).

Alle dingen bestaan bij gratie van leegte. Leegte bestaat afhankelijk van andere dingen, dus ook de leegte is leeg.

Leegte heeft geen essentie; het is geen ding of eigenschap van een ding. Het is slechts de afwezigheid van essentie. Als je leegte objectiveert en beschouwt als een eigenschap van dingen dan mis je de kern van de boeddhistische leer.

Verbinding (14)

Ik de ziener, de vorm die ik zie,
En het zien -
Paarsgewijs of allen tezamen -
Maken geen contact.

Evenals ik die begeer, het begeerde
En het begeren elkaar niet raken.
Evenzo de overige smarten (woede en
onwetendheid)
En de zintuigen.

Slechts verschillende dingen kunnen elkaar
raken.
Wij raken elkaar niet omdat we niet
verschillen
Net als de ziener, het zien
En de kleurrijke vorm.

Niet alleen bij het zien
Bestaat zo'n verschil niet.
Steeds als twee dingen samenkomen
Is hun verschil niet aantoonbaar.

Ik verschil van jou in verhouding tot jou.
Zonder jou zou ik niet kunnen verschillen.
Steeds als twee dingen van elkaar afhangen
Bestaat er geen essentieel verschil.

Ware ik verschillend van jou,
Dan zou ik slechts los van jou anders kunnen
zijn.
Zonder jou kan ik niet anders zijn;
Dus kan ik niets zijn zonder jou.

Verskil bestaat niet in jou of mij
Noch in iets anders dan jou of mij.
Omdat het verschil niet bestaat
Bestaan verschillende of gelijke dingen niet.

Dit raakt zichzelf niet.
Noch raken verschillende dingen elkaar.
Niemand die aanraakt, geen aanraken
En niets dat wordt geraakt.

Contact of verbinding is een belangrijk thema in het Boeddhisme. Perceptie (b.v. het zien) wordt beschouwd als het contact tussen sensorisch bewustzijn (visueel bewustzijn), organen (ogen) en dingen (kleurrijke vormen). Contact is het samenkomen van twee dingen of gebeurtenissen waardoor een samenstelling ontstaat. Contact gaat ook over de relatie tussen de elementen in een samengesteld ding.

Als dingen geen eigen aard (essentie) hebben, dan is het onmogelijk om een essentieel verschil tussen twee dingen aan te tonen. Twee dingen zijn niet gelijk, noch verschillend, noch geen van beiden.

Het gebruik van "jou" en "mij" komt nauwelijks voor bij Nagarjuna. Het is een vondst van Batchelor om de verzen persoonlijker te maken.

Het is niet mogelijk om een essentieel verschil aan te tonen tussen twee dingen. Noch is dit verschil een eigenschap van één van de dingen.

Contact heeft geen eigen aard. Het is wederzijds afhankelijk en leeg. De relatie tussen dingen in een samenstelling is leeg.

Essentie (15)

Het kan niet zo zijn
Dat essenties voortkomen
Uit oorzaken en condities.
Ze zouden gefabriceerd zijn.

Hoe kunnen essenties
Gefabriceerd worden?
Essenties worden niet gefabriceerd
En zijn nergens van afhankelijk.

Als essenties niet bestaan,
Hoe kunnen dingen dan verschillen?
De essentie van een ander ding
Is een "andere essentie".

Hoe kunnen dingen bestaan
Los van essenties of andere essenties?
Als er essenties en dingen bestaan,
Dan zijn de dingen bewezen.

Als dingen niet bewezen zijn,
Dan zijn niet-dingen niet bewezen.
Een ding dat veranderde
Noemen de mensen een niet-ding.

Zij die essenties en essentiële verschillen,
Bestaande en niet-bestaande dingen zien,
Zij zien
De leer van de Boeddha niet.

In de *Verhandeling met Katyayana*.
Weersprak de Gezegende, kenner van
Werkelijkheid en onwerkelijkheid,
Zowel "bestaan" als "niet-bestaan"

Dingen met een essentie
Kunnen nooit "niet bestaan".
Een verandering van essentie
Is niet mogelijk.

Als essentie niet bestaat,
Wat verandert er dan?
Als essentie bestaat,
Wat verandert er dan?

Wie "bestaan" zegt, grijpt naar
onvergankelijkheid.
Wie "niet-bestaan" zegt is een nihilist.

*Essenties (of dingen met een essentie) zijn
per definitie tijdloos en onafhankelijk.
Nagarjuna zegt hier dat essenties: 1. niet
geconditioneerd zijn, 2. niet gefabriceerd
worden uit onderdelen of door ze een naam te
geven 3. nergens van afhangen. Het begrip
essentie (eigen aard) is een tegenhanger van
het begrip leegte en daarom van cruciaal
belang voor het hele werk. Nagarjuna zal
aantonen dat essenties en dingen met een
eigen aard niet kunnen bestaan.*

*Als essenties niet bestaan, dan kan er ook
geen essentieel verschil bestaan tussen twee
dingen.*

*Met dingen wordt bedoeld: essentiële dingen,
dingen met een eigen aard. Zonder essenties
kunnen die dingen niet bestaan.*

*Niet-dingen zijn dingen met een eigen aard.
Als dingen met een eigen aard niet bestaan,
dan bestaan niet-dingen ook niet.*

*Essenties en dingen met een eigen aard zijn
in tegenspraak met de leer van de Boeddha
over leegte en vergankelijkheid.*

*In deze verhandeling heeft de Boeddha het
over de middenweg tussen bestaan en niet
bestaan. Dingen objectiveren en een eigen
aard toekennen is één extreem. Ontkennen
dat de dingen bestaan is een ander extreem,
die van het nihilisme.*

*Dingen met een essentie zijn per definitie
tijdloos en dus onveranderlijk. Als we ervan
uitgaan dat alles vergankelijk is, dan is het
onmogelijk dat dingen met een eigen aard
(essentie) bestaan.*

*Een opponent vraagt zich af wat er kan
veranderen zonder dat essenties
bestaan. Nagarjuna antwoordt dat
verandering onmogelijk is als essenties
bestaan.*

<p>De wijze vermijdt "Bestaan" en "niet bestaan".</p> <p>Dingen met een essentie zijn eeuwig, Want zij kunnen niet "niet bestaan". "Dingen die bestonden maar nu niet bestaan" Dat is nihilisme.</p>	<p><i>De wijze kiest de middenweg tussen "bestaan" en "niet bestaan", tussen eternalisme en nihilisme.</i></p> <p><i>Dingen met een eigen aard zijn tijdloos. Dingen met een eigen aard die vroeger bestonden maar nu niet bestaan - dat is een contradictie. Dat soort dingen hebben nooit bestaan.</i></p>
--	--

Daden en hun vruchten (17)

*Zelfbeheersing en het goede doen
Met een meedogende geest, dat is de
dharma.*

*Dat is het zaad voor vruchten
In huidige en toekomstige levens.*

*De onvolprezen Wijze heeft gezegd dat
Daden intenties of intentioneel zijn.
De veelheid van daden
Werd op veel manieren besproken.*

*Handeling die intentie wordt genoemd
Is een voornemen in gedachten.
Intentioneel verwijst naar
Gesproken en fysieke daden.*

*Spraak, gebaar,
onbewust loslaten, onbewust vasthouden
Goede en slechte daden voortkomend uit
genot
En intentie - dit zijn zeven soorten
handeling.*

*Zou een daad bestaan tot het moment
van rijpen,
Dan zou deze daad permanent zijn.
Zou de daad stoppen; hoe kan een
gestaakte daad
Vruchten dragen?*

*Zaden worden planten die vruchten
dragen.
Zonder zaden zou dit niet gebeuren.
Dit proces hangt van zaden af met
vruchten als product.
In deze reeks is niets onbestaand, noch
onvergankelijk.*

*Karma is één van de belangrijkste thema's in
het Boeddhisme. Karma betekent daad of
gevolg van een daad. De doctrine gaat over
het verband tussen daden en hun
gevolgen. De kortste formulering luidt dat
goed daden goede gevolgen hebben en
slechte daden slechte gevolgen. Nagarjuna
beschrijft vier Boeddhistische visies op karma
voordat hij zijn eigen visie uitlegt. Visies van
anderen dan Nagarjuna zijn links cursief
afgedrukt.*

*Daden zijn gedachten, woorden of
handelingen. Intenties zijn gedachten terwijl
woorden en handelingen intentioneel zijn.*

*Een opponent van Nagarjuna stelt dat een
daad permanent moet zijn om in de toekomst
karmische vruchten af te werpen. Met andere
woorden, karma is hier in tegenspraak met
vergankelijkheid.*

*Deze opponent lost de paradox op met een
karmisch verband tussen daad en gevolg
vergelijkbaar met een vrucht die via de plant
een product is van een zaadje. Het zaadje
verdwijnt, maar er is toch een vrucht. De
opponent kent daardoor een essentie toe aan
het hele proces maar niet aan de
afzonderlijke stappen ervan (zaad, plant,
vrucht of gedachte, gemoedstoestand, daad).*

<p><i>Gedachten worden gemoedstoestanden die vruchten dragen. Zonder de intentie zou dit niet gebeuren. Dit proces hangt af van gedachten met handelingen als product. In deze reeks is niets onbestaand, noch onvergankelijk.</i></p> <p><i>De tien zuivere handelingswijzen Zijn de manier om de dharma te realiseren. De vruchten zijn de vijf zintuiglijke genoegens In dit en verdere levens.</i></p> <p><i>Mocht je deze analyse aanvaarden, Dan zouden er vele fouten gemaakt worden. Daarom is deze verklaring Niet houdbaar.</i></p> <p><i>Ik zal nu uitleggen welke interpretatie Eer doe aan de feiten; Een interpretatie die gestaafd wordt door Boeddha, Zijn discipelen en meer verlichte mensen.</i></p> <p><i>Daden zijn als een onherroepbare promesse En als een schuld. Ze doordringen alle werelden En zijn van nature neutraal.</i></p> <p><i>Begeerte wordt niet gestaakt door loslaten, Maar slechts door meditatie. Daarom ontstaat de vrucht van gehecht handelen Door de onherroepelijkheid van het niet gestaakte.</i></p> <p><i>Als loslaten gebeurde door loslaten En daden werden getransformeerd, Dan zou vernietiging van karma En andere fouten ontstaan.</i></p> <p><i>Op dit moment (van geboorte) Komen alle vroegere handelingen samen.</i></p> <p><i>In de zichtbare wereld Verblijven goede en slechte daden En hun onuitwisbaarheid Totdat zij rijpen.</i></p>	<p><i>Ethisch gedrag volgens de tien voorschriften zijn het boeddhistisch pad. Zij geven voldoening aan de vijf zintuigen, welzijn aan lichaam en geest. De tien voorschriften zijn: niet doden, niet stelen, geen seksueel wangedrag, niet liegen, geen bedwelmende middelen gebruiken, niet kwaadspreken, geen hoogmoed, geen gierigheid, geen haat, de drie juwelen (Boeddha, dharma, sangha) niet kleineren.</i></p> <p><i>Deze opponent stelt nogal krachtig dat al het voorgaande geen goede verklaring biedt van het verband tussen daden en vruchten. De traditionele doctrine is misschien te simplistisch. Stel dat goede daden goede gevolgen hebben en slechte daden slechte gevolgen. Dan wordt iemand een moordenaar omdat hij in een vorig leven slechte daden heeft begaan. Dit ontslaat hem, in zekere zin, van morele verantwoordelijkheid.</i></p> <p><i>Daden zijn als een schuldbekentenis die niet kunnen vergaan. Karma bestaat in alle werelden (dhatu's) - van het fysieke tot aan nirvana. Karma is een neutrale kracht.</i></p> <p><i>Slechts door meditatie en een spirituele praktijk kunnen onze onwetendheid, begeerte en woede losgelaten worden. Niet door de wil om ze los te laten.</i></p> <p><i>Karma kan niet overstegen worden. In ieder moment komen alle voorgaande handelingen samen om tot de (weder)geboorte van een nieuw moment. In dit moment hebben we wel degelijk een morele verantwoordelijkheid, want dit moment is uitgangspunt voor al mijn daden en alle andere daden in de wereld.</i></p> <p><i>Hier maakt de opponent goede en slechte daden en karma toch weer tot iets tijdloos, substantieels zonder leegte. Nagarjuna is het is het daar niet mee eens.</i></p>
--	---

<p><i>Hun vruchten staken door vernietiging of dood. Deze vruchten zijn zuiver of onzuiver.</i></p> <p>Leegte en geen vernietiging; Cyclisch bestaan en vergankelijkheid; En de onuitwisbaarheid van daden Werden door de Boeddha onderwezen.</p> <p>Daden ontstaan niet Want ze hebben geen eigen aard. Omdat ze geen eigen aard hebben Kunnen ze ook niet vergaan.</p> <p>Als daden een eigen aard hadden Dan zouden ze ongetwijfeld onvergankelijk zijn. Daden zouden niet gedaan worden Want het onvergankelijke wordt niet veroorzaakt.</p> <p>Als daden niet gedaan werden Dan zou je moeten vrezen voor iets dat je niet gedaan had. En zou je je niet kunnen houden aan je geloften.</p> <p>Ongetwijfeld werd jouw alledaags handelen onmogelijk; Het onderscheid tussen goed en kwaad Zou vervallen.</p> <p>Een daad met een eigen aard Zou eeuwig bestaan Zodat haar gevolgen steeds Opnieuw zouden rijpen.</p> <p>Deze daden zijn bezoedeld; Toch bestaan bezoedelingen niet echt. Als bezoedelingen niet bestaan, Hoe kan een daad dan bestaan?</p> <p><i>Er wordt onderwezen dat daden en begeerte de oorzaak van het (wedergeboren) lichaam zijn. Als daden en begeerte leeg zijn, Wat rest er nog te zeggen over lichaam?</i></p>	<p><i>De repliek van Nagarjuna luidt: daden, gevolgen en hun verband zijn leeg en hebben dus geen eigen aard. Omdat ze geen eigen aard hebben kunnen ze niet echt vernietigd worden. Vanuit het alledaagse cyclische bestaan zijn daden vergankelijk. Toch zijn ze onuitwisbaar vanwege hun talloze onbekende gevolgen tot in de verre toekomst. En vanwege het feit dat ze niet echt vernietigd kunnen worden. Daden zijn echter niet onvergankelijk (Garfield p. 239).</i></p> <p><i>Alleen dingen met een eigen aard kunnen echt ontstaan en vergaan (hoofdstuk 21). Daden ontstaan niet echt, en kunnen daardoor ook niet verdwijnen. Karma heeft geen essentie.</i></p> <p><i>Alleen dingen met een eigen aard (essentie, inherent bestaan) zijn permanent en worden niet uit iets anders gefabriceerd. Daden zijn leeg en dus vergankelijk en veroorzaakt door iets anders.</i></p> <p><i>Als daden niet gedaan werden, dan zou je niet kunnen handelen. Je zou je bijvoorbeeld niet aan je geloften kunnen houden en geen goed of kwaad kunnen veroorzaken.</i></p> <p><i>Als daden permanent zouden zijn, dan zouden hun karmische gevolgen steeds maar weer optreden.</i></p> <p><i>Daden zijn bezoedeld door begeerte, haat en onwetendheid. Een eerder hoofdstuk (12) toont aan dat lijden en de oorzaak van lijden leeg zijn. De bezoedelingen zijn de oorzaak van lijden, en dus leeg. Als de bezoedelingen niet in essentie bestaan, hoe kunnen daden dan in essentie bestaan?</i></p> <p><i>Een opponent van Nagarjuna verwijst naar de Boeddhistische lessen waarin gesteld wordt dat wedergeboorte afhangt van daden en bezoedelingen. Als daden leeg zijn, hoe zouden ze dan de wedergeboorte beïnvloeden? Je kunt wedergeboorte interpreteren als wedergeboorte in een nieuw leven maar ook als het ontstaan van ieder nieuw moment in dit leven.</i></p>
--	--

<p>Hij die - verblind door onwetendheid En gebonden door begeerte - de vruchten ervaart, Is niet verschillend van, Noch gelijk aan de dader.</p> <p>Omdat een daad niet Uit condities voortkomt, Noch zonder deze condities ontstaat, Bestaat er geen dader.</p> <p><i>Zonder daad en dader - Vanwaar de vruchten van handeling? Wie is het die ervaart Zonder die vruchten?</i></p> <p>Het is zoals de leraar, Die door magie, Illusies creëert Die andere illusies opwekken.</p> <p>Zo ook de daad en dader: De dader is een illusie En de daad De illusie van de illusie.</p> <p>Begeerte, daden, lichamen, Daders en vruchten zijn Als luchtkastelen, Luchtspiegelingen en dromen.</p>	<p><i>Ook een dader kent geen essentie, eigen aard, inherent bestaan.</i></p> <p><i>Daders, daden, vruchten van daden zijn allen leeg. Dit inzicht is verre van nihilistisch. Juist vanuit deze onderkenning ontstaat er een groot gevoel van mededogen en verantwoordelijkheid voor ons handelen.</i></p>
---	---

Het zelf en de dingen (18)

Als mijn zelf lichaam en geest zou zijn,
Dat zou het ontstaan en vergaan net als
zij.

Als mijn zelf iets anders zou zijn,
Hebben lichaam en geest er niets mee te
maken.

Wat is van mij
Zonder mijzelf?
Door mijn egocentrisme te vergeten
Grijp ik niet meer naar "ik" en "mijn".

Het zelf dat niet naar "ik" en "mijn" grijpt,
Bestaat niet meer.
Het zelf dat niet naar "ik" en "mijn" grijpt,
Ziet slecht de leegte.

Als gedachten aan een innerlijk en
uiterlijk
"ik" en "mijn" gedoofd zijn,
Verdwijnt de grijper, zijn smart en
onbezonnen daden
En zijn gebondenheid.

Het staken van smart en onbezonnen
daden is nirvana.
Gedachten creëren smart en daden.
Standpunten creëren gedachten.
Leegte beëindigt de standpunten.

De Boeddha onderwees
het zelf,
het niet-zelf
En de leer van zelf en niet-zelf.

Wat taal beschrijft bestaat niet
Wat het denken denkt bestaat niet.
Niet-geboren en niet-eindig
Is de aard der dingen.

*Dit hoofdstuk gaat over het individuele
zelf. Het eerste vers gaat over het zelf en de
aggregaten. We zijn de vijf aggregaten
(skhanda's) al tegengekomen in hoofdstuk 4:
lichaam, gevoel, perceptie, wilsimpulsen en
bewustzijn. Zij vormen samen onze ervaring.
"Lichaam en geest" is een afkorting voor de
vijf aggregaten.*

*Smart (klesha's) zoals onwetendheid, woede
en begeerte.*

*De zwerver Vacchagotta vroeg aan de
Boeddha of er een zelf bestaat. En daarna of
er geen zelf bestaat. De Boeddha zweeg
beide keren. Later vertelde de Boeddha aan
Ananda dat hij niet in nihilisme (geen zelf) of
eternalisme (wel een zelf) wilde vervallen. Zijn
zwijgen is de Middenweg.*

*Onze taal is slechts een conventie om de
werkelijkheid te beschrijven. Taal kan de
absolute werkelijkheid niet duiden.*

<p>De Boeddha onderwees Bestaan, Niet-bestaan, Bestaan en niet-bestaan, Noch bestaan noch niet-bestaan.</p> <p>Vredig, Ondenikbaar, Onuitspreekbaar, Ondeelbaar Is de aard van de werkelijkheid.</p> <p>Wat bestaat afhankelijk van condities Is niet gelijk noch verschillend En daarom niet eeuwig Noch tijdelijk.</p> <p>De Boeddha, hoeder van de wereld Onderwees de tijdloze wijsheid: Geen eenheid, geen veelheid, Geen eeuwigheid, geen vergankelijkheid.</p> <p>Zelfs als Boeddha's niet verschijnen En hun discipelen vergaan, Verrijst de wijsheid van ontwaken Zonder hen, spontaan.</p>	<p><i>Dit is een opmerkelijk vers en vrijwel de enige plaats waarin de absolute werkelijkheid in positieve termen wordt beschreven. Zo-heid (tattva) is de aard van de absolute werkelijkheid.</i></p>
--	--

Tijd (19)

Als heden en toekomst bestaan
Op basis van een verleden,
Dan zouden heden en toekomst
Bestaan in het verleden.

Als heden en toekomst
Toen niet bestonden,
Wat is dan hun verband
Met het verleden?

Los van het verleden
Bestaan er geen toekomst en heden.

Nu begrijp je alles -
Ook verleden en toekomst,
Onder, midden en boven
En al dies meer.

Je kunt de vliedende tijd niet grijpen;
Eén statisch moment dat je zou grijpen
Is geen tijd.
Hoe meet je de ongrijpbare tijd?

Als tijd van dingen afhangt,
Hoe kan zij dan zonder dingen bestaan?
Dingen bestaan niet,
Net als de tijd.

Nagarjuna maakt op drie manieren bezwaar tegen het bestaan van een absolute, essentiële tijd:

- i. Het opsplitsen van de tijd in verleden, verleden en toekomst is onlogisch. Het heden zou al aanwezig zijn in het verleden. En als dat niet waar is, dan zou het heden onafhankelijk van het verleden zijn. Er zijn dus geen onafhankelijke tijdperken die je kunt aanduiden als verleden, heden en toekomst.*
- ii. Als er één statisch moment in de tijd gevonden zou kunnen worden, dan was de tijd geen (bewegende) tijd meer.*
- iii. De tijd staat niet los van dingen en gebeurtenissen, bv. van het tikken van de klok. Maar ook die dingen zijn onderling verweven en bestaan niet in essentie.*

Er bestaat geen absolute tijd, want de tijd is afhankelijk van dingen en gebeurtenissen. In de fysica wordt de seconde gedefinieerd aan de hand van trillingen in een cesium atoom (een gebeurtenis!). Einstein heeft in zijn relativiteitstheorie aangetoond dat de tijd afhangt van de plaats van gebeurtenissen en hun waarnemers. Verlichte mensen die de leegte van het begrip tijd hebben ervaren spreken over een eeuwigdurend "nu".

Ontstaan en vergaan (21)

Vergaan bestaat niet zonder,
Maar ook niet tezamen met ontstaan.
Ontstaan bestaat niet zonder,
Maar ook niet tezamen met vergaan.

Hoe zou iets vergaan
Zonder ontstaan?
Is er dood zonder geboorte?
Vergaan gaat niet zonder eerder ontstaan.

Hoe kunnen vergaan en ontstaan
Gelijktijdig bestaan?
Dood en geboorte
Vallen zeker niet samen.

Hoe zou iets ontstaan
Zonder vergaan?
Alle dingen zijn immers
Vergankelijk.

Hoe kunnen ontstaan en vergaan
Gelijktijdig bestaan?
Geboorte en dood
Vallen zeker niet samen.

Hoe kunnen zaken die
niet zonder of met elkaar
Bestaan
Bestaan?

Wat is vergaan ontstaat niet.
Wat niet is vergaan ontstaat niet.
Wat is vergaan vergaat niet.
Wat niet is vergaan vergaat niet.

Ontstaan en vergaan
Bestaan niet zonder de dingen.
Zonder de dingen
Bestaan ontstaan en vergaan niet.

Vergankelijkheid is één van de belangrijkste thema's in het boeddhisme. Alle fenomenen (dingen, gebeurtenissen, gedachten, mijn leven) zijn vergankelijk. Ze ontstaan, verblijven kortstondig en verdwijnen net als de individuele beelden in een film. Nagarjuna onderzoekt hier de leegte van het komen en gaan van fenomenen.

De eerste verzen onderzoeken de paradox dat geboorte en dood niet zonder elkaar, maar ook niet gelijktijdig kunnen plaatsvinden.

Bijvoorbeeld: de doden worden niet geboren. De levenden worden niet geboren. De doden sterven niet. En levenden sterven niet. De conclusie is onafwendbaar: geboorte en dood en zijn niet onafhankelijk van elkaar en van de dingen. Ontstaan en vergaan zijn leeg.

Dingen die leeg zijn bestaan niet in essentie. Dus er is niet iets om te ontstaan of vergaan. Dingen die niet leeg zijn kennen een onafhankelijk en dus tijdloos bestaan. Daarom kunnen ze niet ontstaan of vergaan.

<p>Wat leeg is Kan niet ontstaan of vergaan. Wat niet-leeg is Kan niet ontstaan of vergaan.</p> <p>Ontstaan en vergaan Zijn niet hetzelfde. Ontstaan en vergaan Verschillen niet.</p> <p>Als je denkt dat je Ontstaan en vergaan kunt zien, Dan lijdt je aan Waanvoorstellingen.</p> <p>Dingen ontstaan niet uit andere dingen. Dingen ontstaan niet uit niets. Niets komt voort uit niets. Niets komt voor uit dingen.</p> <p>Dingen ontstaan niet uit zichzelf Noch uit iets anders. Noch uit zichzelf en iets anders. Hoe ontstaan zij dan?</p> <p>Zeg je dat de dingen echt bestaan Dan ben je zowel eternalist als nihilist, Want dat soort dingen zijn Zowel onvergankelijk als vergankelijk.</p> <p><i>Neem je aan dat de dingen bestaan Dan is er meer dan eternalisme en nihilisme Want samsara is een kringloop van Ontstaan en vergaan van oorzaak en gevolg.</i></p> <p>Met cyclisch bestaan als kringloop van Ontstaan en vergaan van oorzaak en gevolg, Zou de oorzaak vernietigd worden Omdat wat vernietigd werd niet meer ontstaat.</p> <p>Als dingen bestonden als echte dingen, Dan heeft hun niet-bestaan geen zin. Tijdens nirvana verdwijnt namelijk het Cyclisch bestaan door vernietiging.</p>	<p><i>Geboorte en dood kunnen niet hetzelfde zijn. Maar omdat geboorte hoort bij de dood en dood bij de geboorte, verschillen ze niet. Dus kan je dood en geboorte niet afzonderlijk van elkaar zien.</i></p> <p><i>Nu onderzoekt Nagarjuna het begrip "ontstaan" met het mes der logica. Met dingen wordt hier bedoeld: dingen met een eigen aard, die dus onafhankelijk zijn. Ze kunnen niet uit andere dingen ontstaan. Maar ook ontstaan ze niet uit het niets, of uit zichzelf. Hoe kunnen de dingen dan ontstaan?</i></p> <p><i>Stel je dat dingen een eigen aard hebben, dan zijn ze per definitie permanent en onderschrijf je de positie dat alles eeuwig is (eternalisme). Omdat alles vergankelijk is hebben de dingen geen eigen aard. Dus kunnen ze niet bestaan (nihilisme).</i></p> <p><i>Een opponent stelt dat dingen bestaan in een kringloop van ontstaan, verblijven en vergaan. De dingen zijn zowel vergankelijk als kortstondig bestaand. Nagarjuna antwoordt dat dingen zelfs kortstondig niet inherent kunnen bestaan</i></p> <p><i>Bovendien, stelt Nagarjuna, is bestaan met een eigen aard in tegenspraak met nirvana. In nirvana zou hun (cyclisch) bestaan moeten verdwijnen.</i></p> <p><i>Tot slot werpt Nagarjuna zich op een reeks van vergankelijke fenomenen in de tijd. Ieder fenomeen volgt het vorige op door een reëel proces van ontstaan en vergaan</i></p> <p><i>Nagarjuna toont aan dat je de werkelijkheid niet kunt beschouwen als een reeks van ontstaan, verblijven en vergaan van fenomenen. Alle aspecten van deze visie - ontstaan, verblijven, vergaan en de dingen zelf - zijn onderling afhankelijk en dus leeg. Ze zijn vergankelijk en hebben geen eigen aard.</i></p>
--	--

Als het laatste fenomeen verdwijnt
Heeft het bestaan van de eerste geen zin.
Als het einde niet verdwijnt,
Heeft het bestaan van de eerste geen zin.

Als het laatste fenomeen verdwijnt,
Terwijl het eerste verschijnt,
Dan zou dat fenomeen tegelijkertijd
Verdwijnen en verschijnen.

Absurd is het als dat wat ontstaat
En dat wat verdwijnt hetzelfde zijn.
Dan zou de dood van lichaam en geest
Tegelijkertijd een geboorte zijn.

Deze kringloop bestaat niet
In verleden, heden en toekomst.
Als de kringloop in die drie niet bestaat,
Hoe kan de kringloop dan bestaan?

Tathagata (22)

De Tathagata is geen lichaam en geest;
Hij verschilt er niet van; hij huist er niet in;
Zij huizen niet in hem en hij bezit ze niet.
Wat is de Tathagata?

Zou de Tathagata van lichaam en geest
afhangen,
Dan zou hij geen tijdloos zelf zijn.
Als iets niet als zelf bestaat,
Zou het dan als een ander zelf bestaan?

Dat wat van iets anders afhangt,
Is geen zelf met een eigen aard.
Het is niet mogelijk dat de Tathagata
Zonder zelf zou bestaan.

Als er geen zelf bestaat,
Hoe kan er dan een ander zelf bestaan?
Zonder eigen zelf of een ander zelf,
Wat is de Tathagata?

Ware de Tathagata voorheen niet
afhankelijk
Van zijn van lichaam en geest,
Dan is nu wel hij afhankelijk van lichaam en
geest,
Nu en immer afhankelijk.

Voor zover er geen Tathagata afhankelijk is
Van lichaam en geest;
Hoe zou iets dat onafhankelijk was
Later afhankelijk worden?

Er is niets dat afhangt van lichaam en geest
En niets wat onafhankelijk is.
Daarom bestaat er geen Tathagata
Zonder afhankelijkheid van lichaam en geest.

Na dit vijfvoudig onderzoek -
Hoe kan de Tathagata
Met een zijn eigen of een andere aard
Gezien worden als afhankelijk?

Tathagata is de benaming die Boeddha voor
zichzelf gebruikte. Dit hoofdstuk onderzoekt
het verband tussen het zelf van de Boeddha
en zijn aggregaten (skandha's, afgekort tot
lichaam en geest). Het eerste vers stelt dat
het zelf van de Tathagata niet gelijk, noch
verschillend, nog onderdeel, nog bezitter is
van lichaam en geest. Het tweede vers stelt
dat de Tathagata niet afhankelijk van lichaam
en geest is. Dit hele hoofdstuk wordt benut
om aan te tonen dat geen van deze vijf
logische mogelijkheden houdbaar is. De
redenering is nogal omslachtig. Deze analyse
is toepasbaar op het zelf van de Boeddha, op
Boeddhanatuur en zelfs op mijn persoonlijke
zelf.

Met zelf wordt een persoonlijkheid met een
eigen aard bedoeld, onveranderlijk en
onvergankelijk. Zo'n zelf kan niet afhangen
van de aggregaten want die zijn veranderlijk.

Het is ook onlogisch dat de Boeddha een
ander zelf heeft dan dat van de Boeddha.

Als de Boeddha zichzelf niet is, een ook niet
een ander, wie is dan de Boeddha die in
Lumbini geboren werd?

Mocht de Boeddha vroeger onafhankelijk van
lichaam en geest hebben bestaan, dan is hij
op zijn minst nu en later ervan afhankelijk.

Maar het is niet logisch dat de Boeddha na
zijn verlichting afhankelijker zou worden. Een
Boeddha met een onafhankelijk zelf kan niet
afhankelijk zijn van lichaam en geest.
Tegelijkertijd kon Boeddha niet bestaan
zonder lichaam en geest. *De enig mogelijke
conclusie is dat de Boeddha geen
onafhankelijk zelf is. Het zelf van de Boeddha
is leeg.*

<p>Als er afhankelijkheid is, Bestaat een eigen aard niet. En als de eigen aard niet bestaat, Hoe is een andere aard dan mogelijk?</p> <p>Dus afhankelijkheid en de afhankelijke Zijn volkomen leeg. Hoe kan je een lege Tathagata Kennen door wat leeg is?</p> <p>Zeg niet "leeg" of "niet leeg" Over de Tathagata, Noch "beiden", noch "geen van beiden". Dat gaat slechts over werelds begrip.</p> <p>Hoe kunnen tetralemma's over Vergankelijkheid en onvergankelijkheid, En eindigheid en eindeloosheid Op gelukzaligheid van toepassing zijn?</p> <p>Traag van begrip Koester je vastomlijnde gedachten Over Tathagatha's Bestaan en niet-bestaan in nirvana.</p> <p>Leegte is de aard van Boeddha. Beeld je dus geen verlichte Boeddha in Die in nirvana Al dan niet bestaat.</p> <p>Wie zich verlaat op conceptuele constructies Over de Tathagata Voorbij deze constructies, Ziet de Tathagata niet.</p> <p>De aard van de Tathagatha Is de aard van de wereld. Tathagatha heeft geen aard, Net als de wereld.</p>	<p><i>Dan blijft wel de vraag over hoe je de Boeddha wel zou kunnen beschrijven vanuit het standpunt van leegte.</i></p> <p><i>Indiase logica kent het <u>tetralemma</u>:</i> <i>-waar (bevestiging)</i> <i>-onwaar (ontkenning)</i> <i>-zowel waar als onwaar (beide)</i> <i>-noch waar noch onwaar (geen van beide)</i></p> <p><i>Vanuit het absolute standpunt voegt Nagarjuna hieraan toe: geen van het bovenstaande. Het tetralemma behoort tot onze wereldse taal en is niet geschikt om uitspraken te doen over het absolute, de gelukzaligheid en het zelf van de Boeddha. Dus je kunt vanuit het absolute ook niet stellen dat de Boeddha vergankelijk, onvergankelijk, zowel vergankelijk als onvergankelijk, noch vergankelijk noch onvergankelijk is. Idem voor eindigheid en zijn bestaan in nirvana.</i></p> <p><i>De Tathagata heeft geen eigen aard (onafhankelijk en tijdloos zelf). Hij is leeg, net als de wereld.</i></p>
---	---

Vier edele waarheden (24)

De leer van de Boeddha
Steunt op twee waarheden:
De conventionele waarheid en
De absolute waarheid.

Zij die het onderscheid
Tussen de twee waarheden niet kennen,
Missen de diepte
Van deze leer.

Zonder toevlucht tot het conventionele
Kun je het absolute niet onthullen.
Zonder het absolute te doorgronden
Ervaar je geen bevrijding.

Onbegrepen leegte
Verwondt de onwijze,
Zoals een verkeerd gegrepen slang
Of een verhakkelde toverspreuk.

De Boeddha wilde de dharma
Eerst niet onderwijzen;
Hij wist hoe ondoorgroendelijk
Zij is.

Jouw onjuiste weerleggingen
Beïnvloeden de leegte niet.
Jouw afwijzing van leegte
Gaaf mij niet aan.

Als leegte mogelijk is,
Is alles mogelijk.
Als leegte niet mogelijk is,
Dan is niets mogelijk.

Als je jouw fouten op mij projecteert
Vergeet je het paard waar je zelf op rijdt.

Als je het bestaan der dingen
Slechts in hun essentie wilt zien,
Dan zie je de dingen
Zonder oorzaken en condities.

De eerste zeven verzen zijn overgeslagen. Ze bevatten een polemiek over de leegte en zijn minder interessant dan wat volgt - de kern van Nagarjuna's hele werk.

*De conventionele of alledaagse waarheid - de dingen zien zoals ze aan ons verschijnen.
De absolute waarheid - de dingen zien zoals ze zijn (leeg).*

Je kunt het absolute niet beschrijven zonder bijvoorbeeld taalconventies.

In deze context betekent dharma de boeddhistische leer.

Alles bestaat bij gratie van leegte.

Zoals een ruiter die een kudde paarden telt en vergeet zijn eigen paard mee te tellen. Dit is een Indisch voorbeeld van zinsbegoocheling, net als de stok die voor een slang wordt aangezien.

Als je de dingen slechts met een eigen aard (met een essentie) wilt zien, dan ontken je het feit dat dingen afhankelijk zijn van condities en daders en dat ze vergankelijk zijn en dus ontstaan en vergaan.

<p>Oorzaken en gevolgen, Daders en daden, Ontstaan en vergaan en vruchten Worden door jou afgewezen.</p> <p>Onderling afhankelijk ontstaan Is leegte Leegte, als een afhankelijke aanduiding, Is de middenweg.</p> <p>Alles ontstaat in onderlinge afhankelijkheid. Alles is leegte.</p> <p>Als dit bestaan niet leeg was, Zou er geen geboorte en dood zijn. Je zou de verkeerde conclusie trekken Dat de vier Edele Waarheden niet bestaan.</p> <p>Als lijden niet in afhankelijkheid ontstond, Hoe zou lijden dan ontstaan? We leren dat lijden vergankelijk is. Dus ontstaat lijden niet uit haar eigen aard.</p> <p>Zou lijden wel een eigen aard hebben, Hoe zou het dan ooit ontstaan? Als je de leegte ontkent, Ontken je oorzaak van lijden.</p> <p>Als lijden een eigen aard had, Hoe zou het dan beëindigd worden? Lijden met een eigen aard Kan nooit beëindigd worden.</p> <p>Als het achtvoudige pad een eigen aard had, Dan zou beoefening niet aan de orde zijn. Een pad dat beoefend moet worden Heeft geen eigen aard.</p> <p>Als lijden, ontstaan en Vergaan niet bestaan, Welk pad loopt dan Naar de beëindiging van lijden?</p> <p>Als onwetendheid Een eigen aard had, Hoe zou jouw begrip dan ontvouwen? Onwetendheid met een eigen aard is toch onvergankelijk.</p>	<p><i>In deze beroemde verzen legt Nagarjuna het verband tussen (Garfield p. 304):</i></p> <p><i>i. onderling afhankelijk co-ontstaan (pratiya samutpada);: dingen ontstaan in afhankelijkheid van elkaar.</i></p> <p><i>ii leegte (sunyata): dingen hebben geen permanente en onafhankelijke aard;</i></p> <p><i>iii. taalconventies: de namen van dingen zijn niet meer dan dat.</i></p> <p><i>Nagarjuna stelt hier dat de middenweg gelijk is aan onderling afhankelijk ontstaan en leegte, waarbij het begrip leegte slechts een benoeming is die naar de leegte verwijst. Alles is onderling afhankelijk en leeg, zelfs het begrip leegte. Bijvoorbeeld:</i></p> <p><i>Deze appelboom bestaat echt. Maar de appelboom is veranderlijk, geboren uit een zaadje en afhankelijk van de aarde en zonlicht en haar onderdelen - bladeren, takken en wortels. Uiteindelijk wordt de boom gekapt. Het woord "appelboom" verwijst naar deze appelboom. We kennen aan deze benaming geen ideële of tijdloze waarde toe los van de appelboom. Vanwege hun afhankelijkheid en vergankelijkheid zijn zowel deze appelboom als het woord "appelboom" leeg. Zelfs de begrippen afhankelijkheid en leegte zijn leeg.</i></p> <p><i>Hierdoor kiest Nagarjuna de middenweg tussen eternalisme en nihilisme. Dingen objectiveren en een onveranderlijke eigen aard toekennen is eternalisme. Ontkennen dat de dingen überhaupt bestaan is nihilisme. Als je de dingen objectiveert dan mis je hun vergankelijkheid en dat leidt tot grijpen, begeerte en lijden. Als je de empirische werkelijkheid der dingen ontkent, dan heeft niets meer zin. Je roept lijden af door je verantwoordelijkheid voor jezelf en anderen te veronachtzamen.</i></p>
---	--

<p>Volgens dezelfde redenering zouden Loslaten, realisatie, meditatie En de vier vruchten Onmogelijk zijn.</p> <p>Wie kan vruchten bereiken Als die van nature onbereikbaar zijn? Zonder beoefenaars die vruchten realiseren Bestaat er geen sangha. Zonder de Edele Waarheden, geen dharma. Hoe ontstaat een Boeddha zonder sangha en dharma?</p> <p>Voor jou zou een Boeddha verschijnen Onafhankelijk van verlichting. Of verlichting verscheen voor jou Onafhankelijk van een Boeddha.</p> <p>Voor jou zou iemand die van nature onverlicht is, Zelfs door beoefening niet verlicht worden.</p> <p>Bovendien zou je geen Goed of kwaad kunnen doen; Zonder leegte kun je immers niet handelen. Iets met essentie kan niet gemaakt worden.</p> <p>Jij zou de vruchten van goed en kwaad plukken Zonder het verrichten van goede en kwade daden. Als een vrucht uit goed of kwaad handelen voortkwam, Dan zou die vrucht volgens jou niet bestaan.</p> <p>Hoe zou een vrucht van jouw handelen, Anders dan leeg kunnen zijn?</p> <p>Ontkennen van onderling afhankelijk ontstaan Is de afwijzing van leegte. Hierdoor ontken je Alle wereldse conventies.</p> <p>Ontkenning van leegte Leidt tot dadeloosheid. Daden zonder aanvang, Daders zonder daden.</p>	<p><i>De vier Edele Waarheden zijn:</i> 1e: "Lijden bestaat", 2e: "Lijden wordt veroorzaakt door begeerte", 3e: "Lijden kan beëindigd worden". 4e: "Het 8-voudige pad beëindigt lijden".</p> <p><i>Zou lijden een tijdloze, onafhankelijke en onveranderlijke aard hebben, dan heeft het geen oorzaak, kan niet ontstaan, noch eindigen.</i></p> <p><i>De vier vruchten zijn de vier Edele Waarheden die tot vervulling zijn gekomen. B.v. "Lijden wordt begrepen" is de vrucht van de 1e waarheid.</i></p> <p><i>Boeddha, Sangha (spirituele gemeenschap van beoefenaren), dharma (leer). Samen de drie juwelen.</i></p>
---	---

<p>Een wereld met een eigen aard is zonder condities. Geen geboorte, geen dood. Een onveranderlijke, statische wereld, Bevroren in de tijd.</p> <p>Als de wereld niet leeg zou zijn, Zou je niets bereiken. Het einde van leiden, smart en bezoedeling Zou niet bestaan.</p> <p>Wie onderlinge afhankelijkheid ziet, Ziet lijden, haar oorzaak, Haar beëindiging En de weg.</p>	<p><i>De vier Edele Waarheden kunnen alleen bestaan bij gratie van leegte en onderling afhankelijk co-ontstaan.</i></p>
---	---

Nirvana (25)

Als er geen leegte was,
Dan zou niets ontstaan of vergaan.
Wat zou er gestaakt of losgelaten moeten
worden
Om nirvana te bereiken?

Geen loslaten, geen bereiken,
Geen vernietiging, geen eeuwigheid,
Ongeboren, niet vergaan -
Aldus de beschrijving van nirvana.

Nirvana is niet "iets",
Want dan zou het
Verouderen en sterven
Als alle dingen.

Als nirvana "iets" zou zijn,
Dan zou het geconditioneerd zijn,
Net als alle dingen.

Als nirvana "iets" zou zijn,
Dan zou het afhankelijk zijn.
Net als alle dingen.

Als nirvana niet "iets" is,
Hoe kan het dan "niets" zijn?
Als een ding niet bestaat,
Dan kent het ook geen niet-bestaan.

Als nirvana niet bestaat,
Hoe kan nirvana dan onafhankelijk zijn?
Er bestaat geen "niets"
Dat onafhankelijk is.

Dat wat komt en gaat
Is afhankelijk en veranderlijk.
Dat wat onafhankelijk en onveranderlijk is
Wordt gezien als nirvana.

De Leraar sprak van het loslaten
Van worden en niet-worden.
Dus is nirvana logischerwijs
Niet "iets" noch "niets".

*Als het alledaagse (samsara) onafhankelijk
(niet leeg) was, dan zou het niet kunnen
verdwijnen om nirvana te laten verschijnen.
Nirvana is het uitdoven van alle begeerte.
Zonder leegte - afhankelijkheid en
veranderlijkheid - zou er geen nirvana zijn.*

*Het is niet mogelijk om nirvana in woorden te
vatten omdat het voorbij de wereld van
taalconventies ligt. Hier wordt slechts
beschreven wat nirvana niet is.*

*De volgende verzen trachten te bewijzen dat
nirvana niet iets is, niet niets is, niet iets en
niets is, noch iets noch niets is. De
redenering heeft de vorm van een dit
tetralemma: waar (bevestiging), onwaar
(ontkenning), zowel waar als onwaar (beiden)
noch waar noch onwaar (geen van beiden)*

*Nirvana is geen ding want het kan niet
geboren worden of sterven.*

*Nirvana is geen ding want het is niet
geconditioneerd (afhankelijk van condities of
voorwaarden).*

*Nirvana is geen ding, want het is niet van iets
afhankelijk.*

Als nirvana zowel
Zou bestaan als niet bestaan,
Dan zou uitdoving - onjuist -
Zowel "iets" en "niets" zijn.

Als nirvana zowel
iets en niets zou zijn,
Dan zou nirvana van beiden afhangen
En dus niet onafhankelijk zijn.

Hoe kan nirvana
Zowel iets en niets zijn?
Nirvana is niet samengesteld.
Iets en niet zijn dat wel.

Hoe kan nirvana
Zowel iets als niets zijn?
Deze kunnen niet gelijktijdig bestaan,
Net als licht en donker.

De bewering dat nirvana
Noch iets noch niets is,
Zou waar zijn als of nirvana niets zou zijn,
Of nirvana iets zou zijn.

Stel dat nirvana
Noch iets noch niets zou zijn
Wie zou dit zich dat
Voor kunnen stellen?

Nadat de Boeddha nirvana bereikte,
Zei men niet
Dat hij bestond of niet bestond,
Noch beiden, noch geen van beiden.

Tijdens het leven van de Boeddha,
Zei men niet
Dat hij bestond of niet bestond,
Noch beiden, noch geen van beiden.

**Er bestaat niet het geringste verschil
Tussen samsara en nirvana.
Er bestaat niet het geringste verschil
Tussen nirvana en samsara.**

**De einder van nirvana
Is de einder van samsara.
Zonder het geringste verschil;
Zonder het subtielste verschil.**

Hier eindigt het tetralemma.

*Nirvana is het bezien van samsara - de
dagelijkse, conventionele werkelijkheid - door
de bril van leegte, wederkerige
afhankelijkheid en vergankelijkheid. Nirvana
is niet een andere werkelijkheid of een andere
plaats. Samsara is nirvana.*

<p>Meningen over het hiernamaals, Onsterfelijkheid en vernietiging Zijn afhankelijk van een nirvana Begrensd door een begin en einde.</p> <p>Te midden van lege verschijnselen: Wat is eindigheid? Of oneindigheid? Wat is eindig en oneindig? Wat is noch eindig noch oneindig?</p> <p>Wat is identiteit? En wat is verschil? Wat is vergankelijk en wat is onvergankelijk? Of beiden? Of geen van beiden?</p> <p>Vrede is het einde van alle objectivering En van alle conceptuele constructies. De Boeddha onderwees niets, Nergens en aan niemand.</p>	<p><i>Boeddha noemt conceptuele constructies (prapañca) als een oorzaak van conflicten (MN 18, DN21). Ware vrede ligt voorbij het grijpen naar concepten en dingen. In die zin onderwees de Boeddha ook niets, niet "iets".</i></p>
--	---

Twaalf schakels (26)

Verduisterd door **onwetendheid**
Strompel ik naar een toekomst
Vol wedergeboortes
Gebrandmerkt door impulsieve **daden**.

Mijn onbezonnen daden en neigingen
Vormen mijn **bewustzijn**
Door het contact met een wereld
Vol **vormen en namen**.

Kleurrijke vormen en oog
Doen mijn aandacht ontluiken
Voor alle zes **zintuigen**
En hun objecten.

Contact is het samenkomen
Van oog, vorm en gewaarzijn.
Mijn bewustzijn hangt af
Van vormen en namen.

Uit deze perceptie
Door oog, vorm en bewustzijn
Ontstaat mijn **gevoel**
Van afkeur en voorkeur.

Door mijn gevoel ontstaat **begeerte**.
Ik begeer het gevoelde.
Deze begeerte doet mij **grijpen**
Naar objecten, gevoelens, gedachten en zelf.

Het grijpen is de basis
Van mijn wording tot grijper.
Zonder grijpen zou ik
Vrij zijn van wording.

Mijn **wording** tot bewust, willend,
denkend, voelend, lichamenlijk wezen,
Maakt mij onderhevig aan lijden,
geboorte, ouderdom en dood,

Kwelling, weklagen, pijn,
Depressie en rusteloosheid.
Zo ontstaat door geboorte
De wording van een massa lijden.

*De twaalf schakels zijn de traditionele uitleg van de Boeddha over afhankelijk co-ontstaan (pratitya samutpada). De schakels en de ketting zijn leeg. Ze tonen een weg naar bevrijding. Ik heb de afzonderlijke schakels **vet** afgedrukt.*

<p>Dwazen vormen neigingen en daden Vanwege hun onbezonnenheid. Wijzen handelen zo niet Vanwege hun inzicht.</p> <p>Wanneer verwarring plaats maakt voor inzicht Staakt het onbezonnen handelen. Verwarring eindigt door de beoefening Van meditatie en wijsheid.</p> <p>Door het breken van één schakel Verschijnt de hele keten niet. En de massa van lijden Verdwijnt zo volledig.</p>	
---	--

<p>Naschrift</p> <p>Ik buig voor Gautama Die met compassie De dharma onthulde Die alle standpunten wegvaagt.</p>	<p><i>Siddharta Gautama, eigennaam van de Boeddha</i> <i>De dharma is de boeddhistische leer.</i> <i>standpunten, conceptuele constructies,</i> <i>prapañca</i></p>
---	---